

Teemanumeron toimittajan muistelmat

Avain kaikkeen eli julkisuuden näyttämöt kansallisen, kansainvälisen ja paikallisen tapaamispaikkoina?

Heikki Luostarinen, Tiedotustutkimus-lehden tuolloinen toimitussihteeri, ehdotti syksyllä 1988 JULMA (julkisuuden merkitykset arkielämässä) -projektin johtoryhmässä, että toimittaisin lehdelle teemanumeron julkisuustutkimuksesta. JULMA oli tuolloin perusteilla, joten Heikin tarkoituksena ei ollut niinkään se, että nuori projekti esittelisi omia töitään, kuin se, että teemanumeroa toimitettaessa päästäisiin ottamaan yleiskatsauksellista tuntumaa muuhun meneillään olevaan julkisuustutkimukseen ja välittämään tuntumanhankintatyön tuloksia Tiedotustutkimuksen lukijakunnalle.

Lukuisten kontribuutiopyyntöjen (noin 60 yhteydenottoa) vastaukseksi valikoituneet kirjoitukset olivat ainakin yhdessä suhteessa yllätys. Odotin erilaisten aiheiden ja näkökulmien kirjavaa kaaosta, mutta otin vastaan koherentin kokonaisuuden. Kirjoittajien artikkelit ja katsaukset sai hyvin vähällä toimitustyöllä, oikeastaan pelkällä perättäisjärjestyksen harkinnalla, kuin yhden kirjan alaluvuksi. Kyse lienee pelkästä sattumasta, sillä monia tilattuja moni-ilmeisyyttä lisääviä ja ruotuun käymättömiä kirjoituksia jäi tulematta.

Numeron teemaksi muotoutui yllättäen kansallisen, maailmanlaajuisen ja paikallisen vuorovaikutus julkisuudessa. Esimerkiksi su-

kupuolijärjestelmän julkinen konstituutio ei tullut puheeksi siitäkään huolimatta, että arkisen ja julkisen yhteydet ovat melko tavanomaisella tavalla monen kirjoituksen taustalla. Myöskään yhteiskuntaluokkien muotoutumista tai erityisiä luokkajulkisuuksia ei käsitellä, vaikka julkisuuden rakennemuutoksilla haetaan rakenteellista taustaa julkisuuden ulkopuolelta, muun muassa taloudesta. Proletariaatti ei kummittele Tiedotustutkimuksen julkisuudessa enää.

Julkisuuden instituutioiden ideologisuus lienee ilmeisimmillään siinä, että ne julistavat itsensä omaehtoisiksi ja luonnollisiksi toimijoiksi, eivät erilaisten subjektien esittäytymispaikoiksi. Numeromme kirjoittajat ovat ideologiakriitikkoja, sillä heidän teoreettisiin lähtökohtiinsa kuuluu nähdä julkisuus yhteiskunnan muiden rakenteiden tuottamaksi ja arkielämäänsä elävien ihmisten merkityksenannon ylläpitämäksi. Tästä seuraa tavaltaan, että niissä kirjoituksissa, joissa julkisuustutkimuksen metodologisia periaatteita eritellään, julkisuus nähdään näyttämöksi.

Liisa Uusitalo niveltää artikkelissaan julkisuuden rakennemuutoksen ja kulttuurin ongelmat toisiinsa. Hän tarkastelee tämän jälkeen kulttuurin ja talouden riippuvuuksia globaalista näkökulmasta. Kohtalonkysymykse-

nä on, miten käy keskustelujulkisuudelle, tai ylipäätään keskustelulle, miten kansalliselle ja paikalliselle kulttuurille, kun siirrytään kansainväliseen tehokapitalismiin.

Katarina Eskolan kohde taas on paikallistasoinen. Kysymys on kaupunkilähiön paikalliseen suuntautuvasta elämäntavasta ja sen organisoitumisesta valtion ja kansalaisyhteiskunnan välisessä ristipaineessa.

Eskolan tutkimus on empiirinen tapaustutkimus yhdistystoiminnan ja julkisuuden suhteista. Martti Siisiäinen paneutuu saman aiheen teoriataustaan ja systematisoi selkeästi koko alaan liittyvän teoriaperinteen.

Matti Wiberg ja Alpo Rusi edustavat kulttuuritutkimuksen jälkeä politiikkaa. Wiberg käsittelee kansallisen politiikan agenda; sitä miten politiikan toimijat ja toiminnoista koostuvat tapahtumat näyttäytyvät julkisuudessa. Hänen rakenteelliset kysymyksensä koskevat sitä mitä emme näe tai tiedä suoraan, siis sitä miksi, milloin ja kenen toimesta ja millä seurauksilla politiikan asiakokonaisuudet nousevat politiikan päiväjärjestykseen.

Rusi siirtää huomion takaisin kansainväliselle näyttämölle, jolla kansallisvaltiot esiintyvät toimijoina. Kestääkö rationaali ulkopoliittikka julkisuustestin?

Ritva Leino & Esa Väliaverron ja Erkki Karvonen ottavat julkisuuskeskustelussa toistuvat teatterimetaphorat todesta ja kehittelevät tästä lähtökohdasta metodologisia periaatteita koskevia näkökulmia. Leino & Väliaverron tarkastelevat kriittisesti Richard Sennettin julkisuusteoriaa ja kehittävät tätä kautta uusia näkökulmia julkisuuden näyttämöiden reaalihistoriallisiin muutoksiin varsinkin teatterissa ja pukeutumisessa. Erkki Karvonen käyttää lihavuuteen suhtautumista esimerkkitapauksena eritellessään yleisölle esiintymisen nykyisiä rakenteita Toiselle olemisen käsitteen avulla.

Ilkka Arminen kirjoitus ansaitsee muita

enemmän esittelytilaa sen takia, että Arminen on tehnyt tavanomaisen lyyrisen esseen asemesta draamamuotoa tavoittelevan artikkelin. Näin Arminen juttu on draamallisesta ja kansakuntaa luovasta esityksestä tehty draamallinen ja kansakuntaa luova esitys ja käy tässä mielessä eräänlaiseksi havaintoesimerkiksi siitä, mitä *Julkusen* artikkelissa yritetään sanoa julkisuuden toimintamekanismeista.

Arminen väittää, että Jumalan teatteri läpivalaisi, loi näkyviksi ne mekanismit ja rakenteet, jotka synnyttävät ja muovaavat julkisuutta. Ja valot paloivat ja luurangot kuumottivat jauhusammuttimen vaahdosta utuisella ja unenomaisella näyttämöllä kokonaista seitsemän päivää. Arminen haluaa valaista valaistumistapahtumaa ja virittää sen tähden myös oman katsauksensa moniääniseksi näytelmäksi. Aamulehti, Alaksandrovits, kaupunginteatterin johtaja Jussi Helminen, Helsingin Sanomat, Juha-Pekka Hotinen, Hufvudstadsbladet, Iltalehti, Kaleva, Hannu-Tapani Klami, Kansan Uutiset, Erkki Lehtola, Mainostelevisio Uutiset, rikospoliisin päällikkö Kari Myllyniemi, Pekka Tarkka, Tiedonantaja, Uusi Suomi, päätoimittaja Jyrki Vesikansa ja Kansan Uutisten Taina West esiintyvät Arminen organisoimina, mutta silti itsenäisinä näyttelijöinä. He puhuvat Jumalan teatterista ja Jumalanteatterista, Liskistä ja Holmbergista ja Nyttäjistä, myös Parviaisesta ja Turkasta, ja kaiken lisäksi Mika Tiivolasta, Max Jacobsonista ja Gustav Björkstrandista. Esiin nostetaan myös asiat: apinat ja länsimaiset kulttuuriarvot, anarkismi ja vaalitaistelu, terrorismi ja yhteiskunta sekä teatterihuliganismi ja työväenliike. Näytelmän henkilöt sortuvat luonnollisesti pian oman napansa tuijotukseen (yleisö, julkisuus, prostituutio, informaatioteollisuus; "jokainen meistä"), mutta tulevat sitä ennen melkein ohimennen tehneeksi olennaisimman: antaneeksi kansalle kansan

ään.

• • •

Paikallinen suhteutuu kirjoituksissa kansalliseen ja valtiolliseen, valtiollinen ja kansallinen ylikansalliseen ja kansainväliseen, ja ainakin Karvosen artikkelissa paikallinen pääsee ohimennen suhteutumaan myös suoraan kansainväliseen. Puhe on vähintään kahdesta, mutta usein myös kaikista kolmesta elementistä. *Heikki Hellman* tulee tavallaan tehneeksi yhteenvedon koko kirjoitussarjasta.

Hellman arvioi Suomea koossapitävän kansallisen julkisuuden katoamisen mahdollisuuksia tv-yleisön tähänastisesta todellisesta hajoamisesta kertovien empiiristen tutkimusten avulla. Asia näyttää territoriaalisesta Närpiöstä katsoen toisenlaiselta kuin distanssihaikuksista Helsingistä, mutta kummaltakin suunnalta on nähtävissä arvaamattomalla ta-

valla hedelmällisiä paikallisen, kansallisen ja kansainvälisen välisiä jännitteitä sisältävä ristiriitakenttä.

Numeromme kirjoittajat ovat puhdassydämissä isänmaanystäviä. Yhteenvetokirjoittajaksi asettamani Hellmanin analyysit herättävät kysymyksen siitä, tarvitaanko Suomen ylläpitämiseksi välttämättä yhtä ja yhteistä kansallista julkisuutta, kun paikallisen, kansallisen ja kansainvälisen jännitekenttä ehkä tuottaa aivan uudenlaisia julkisuusmuotoja. Kirjoittajat eivät sen sijaan herätä kysymystä siitä, mihin oikeastaan tarvitaan mahdollisten uusien julkisuusmuotojen ylläpitämää yhtä ja yhtenäistä Suomea.

Tampereen Kaukajärvellä

7. toukokuuta 1989

Pertti Julkunen

valok. Pertti Julkunen

"Proletariaatti ei kummittele Tiedotustutkimuksen julkisuudessa enää."

Muuttuva julkisuus ja kulttuurin tuotanto

Liisa Uusitalo

Kulttuurin ja talouden riippuvuus toisistaan korostuu mm. niissä huolestuneissa kannanotoissa, joita Länsi-Euroopassa ja Kanadassa on viime aikoina esitetty tulevien taloudellisten yhdentymisten johdosta. On vaadittu, että myös yhdentymisen kulttuurisia vaikutuksia tulisi arvioida (esim. Eskola 1988). Itse asiassa kulttuurituotannon rakenteessa samoin kuin julkisuuden rakenteessa yleisemmällä tasolla on jo kuitenkin tapahtunut muutenkin voimakkaita muutoksia, joita talouden yhdentymiskehitys mahdollisesti vain nopeuttaa.

Seuraavassa pyrin erittelemään joitakin kulttuurituotannon rakenteellisia muutoksia ja arvioimaan näiden vaikutusta kulttuurin tuotteisiin ja vastaanottotapoihin. Sitä ennen tarkastelen kuitenkin yleisemmällä tasolla, mitä muutoksia julkisuuden rakenteessa on tapahtunut. Julkisuuden ja julkisen argumentoinnin muutokset sekä nk. postmodernin teorioiden ja kulttuurisen tylyn leviäminen liittyvät olennaisesti kulttuurin teolliseen joukkotuotantoon.

Kulttuuri voidaan määritellä kollektiivisesti toiminnaksi, jossa tuotetaan ja uudelleen tuotetaan kulttuurisia symboleja ja luodaan niille merkityksiä. Kulttuuria eivät siten tuota vain luovat yksilöt tai organisaatiot, vaan kulttuuri tuotetaan uudelleen esimerkiksi jokai-

sessä vastaanottotilanteessa.

Kulttuurin määrittämistä merkitysten tuottamisena (eikä ideologiana) on arvosteltu mm. sen vuoksi, että se jättäisi vallankäytön tarkastelun ulkopuolelle (esim. Hall 1988). Tämä kritiikki kohdistunee kuitenkin ensi sijassa semioottiseen tutkimukseen, jossa kulttuuriset koodit ja niiden tulkinta on nostettu esnsisijaiseksi tutkimuskohteeksi. Sen sijaan kulttuurin tuotantoprosessien ja vastaanotto- prosessien tutkiminen usein juuri paljastaa tuotantorakenteen valtasuhteita, portinvartijamekanismeja tai vastaanottotapahtumaa sääteleviä sosiaalisia distinktiotarpeita.

Kulttuurin tuottamisen näkökulma olisi myös liian kapea, jos tarkastelisimme vain tuotannon rakenteellisia ja organisatorisia selitysmalleja. Bourdieulaisittain on konkreettisten tuotantoprosessien ja niiden organisoinnin ohella kiinnitettävä huomiota myös ns. symbolisen pääoman tuottamiseen. Tällöin keskeisenä tarkastelun kohteena ovat erilaiset instituutiot, esim. kasvatusta- ja koulutusjärjestelmä, kritiikki sekä makuja määräävät sosiaaliset hierarkiat.

Kaikkein onnekkainta olisi tietenkin, jos kulttuurin tuotannon rakenteelliset ja symbolisen pääoman luomista ymmärtävät ja tulkitsevat selitysmallit voitaisiin yhdistää. Käytännössä on nimittäin hyvin vaikea noudattaa